

Mateju Cigaletu v spomin.

(Spisal dr. Fr. L.)

Bogastvo se zbira in košati v mestih, prijetno življenje mami ljudi v palačah, čast obseva veljake na kraljevskih dvorih, — a nadarjenost, bister um in nepremagljivo voljo pošilja Bog tudi med oddaljene hribovce in jih daje otrokom, rojenim v borni koči. Taki daroviti otroci premagajo pogostoma največje težave in odpravijo najhujše zapreke, da dospó do svojega namena; dečki kmečkih starišev najdejo pot do šole, boré se z ovirami vso mladost, in ko so možje, imajo voljo, moč in izkušnost, da dovršé velika dela.

Dné 26. minulega meseca je poiskala odlična družba slovenskih razumnikov pohlevno vas v notranjskih hribih in kmečko hišo v bližnjih logih, in je s tem počastila spomin znamenitega Slovenca, rojaka iz onih krajev: Mateja Cigaleta, občana črnovrškega.

Vrli naš starosta med slovenskimi pisatelji, Ivan Navratil, je lani v koledarju družbe sv. Mohorja zanimivo in natančno opisal življenje in delovanje Cigaleto. Tako mu je postavil najlepši spomenik med Slovenci, spomenik v srcu vsakega Mohorjana, ki bere ta spis. Prav ta spis pa je vnel nekaj zavednih Črnovršcev za to, da bi Cigaleta poslavili tudi s kamenitim spomenikom v domačem kraju. Napravili so načrt, posvetovali se z drugimi domoljubi, naposled jeli javno prositi in nabirati denarja ter objavljali prošnje v časopisih. Darovi so se sicer zbirali le jako

počasi, zakaj pri nas nabirajo in prosijo mnogoteri in za mnogo dobrih namenov, a odbor je bil stanoviten in tako naposled pridobil toliko, da se ni bilo bati sramote. Vipavski kamenosek je izklesal kaka 2 m visoko, zgoraj okrajšano piramido, in pa spominsko pločo. Piramida je bila namenjena za lepo in očitno mesto v črnovrški vasi, ploča pa za rojstveno hišo Cigaleto.

Sredi minulega meseca je bilo vse zgotovljeno; kameniti spomenik so postavili v Črnem vrhu ob kraju, kjer se srečava največ cest, pločo pa vzdali v rojstveno hišo v Loméh, h. šte. 12.

Nihče ni mogel pričakovati, da bi bila slavnost v oddaljenem notranjskem kraju velika; a imela je biti tem pristrčnejša. Omenjeni dan se je sešlo ob najlepšem vremenu v lični vasi pod temnim vrhom — Črnim vrhom — lepo število gostov iz Ljubljane, Idrije, Vipave in od drugod: zastave, slavoloki so jim govorili nemo, a odbor jih je pozdravil z navdušeno živo besedo; domači ognjegasci

pa so se pred njimi prvič pokazali v lepi društveni opravi.

Umno je bila slavnost prirejena tako, da se je vsaj nekoliko naslanjala na božjo službo, kar naj bi se pač godilo vselej pri slavnostih na kmetih. Hvalimo Boga, da ima naše ljudstvo doslej v obče še največ veselja — v cerkvi! Cerkevni govornik je razlagal, zakaj naj verujemo, in zakaj naj živimo krščansko. Malo pred

Matej Cigale. (Po fotografiji.)

poldnem pa je govoril načelnik društva „Pravnika“, dr. A. Ferjančič, obilnemu občinstvu pred spomenikom slavnostni govor, v katerem je kazal zasluge Cigaletove za slovenski jezik sploh in za slovensko pravniško besedo posebej. Dokazoval je, da mu je bila slovenska pravna terminologija najbolj pri srcu, pa da so mu za uspehe tudi vsi slovenski pravniki iz srca hvaležni. — Zaveso potegnejo raz kamenito piramido in v lepi železni ograji zablesti Cigaletov spomenik, okrašen s pomenljivimi napisi. Na sprednji strani so vdolbene zgoraj besede:

V črnovrški občini, v Lomeh, štev. 12. je bil rojen 2. kimovca l. 1819. Matej Cigale, slovenski pisatelj, urednik „Državnega zakona“, umrl kot vladni svetovalec dne 20. malega travna l. 1889. na Dunaju.

Spodaj pa:

Jeden poglavitnih stebrov mile slovenščine in jeden največjih dobrotnikov slovenskemu ljudstvu.

Navratil.

Postavili častilci l. 1894.

Na levi strani:

Človeku je namen ožlahtniti srce in približati se božji svetosti.

M. Cigale.

Na desni strani:

Kar žrak stvarjem, je narodu narodnost.

M. Cigale.

Veselo je, ako se prijatelji pri skupni mizi krepcajo, še veseleje, ako govoré modro ali vsaj ljubo besedo, kakor je bilo pri skupnem obedu ob tej slavnosti. Tu se je pokazalo, da so došli počastiti spomin Cigaletov ne samo izborni pravniki, ampak tudi zastopniki Matice Slovenske, družbe sv. Mohorja in bližnjih čitalnic. Izmed teh je poslala idrijska svoje živahne in dobro izurjene pevce, ki so ob spomeniku in tudi pri obedu povelicevali slavnost z lepimi pesmami.

Drugi del slavnosti je bil v Lomeh, pri rojstveni hiši Cigaletovi. Tudi le-sem je hitelo mnogobrojno občinstvo po travnikih in potem po mični gozdni poti v prijazno samoto lomsko. V ozki dolini med obrasenimi hribi sameva Cigaletov ali „Petričev“ dom. Hiša, hlev in zidan kozolec — to je „kmečki dvor“, ki kaže, da zna njegov lastnik dobro gospodariti. Za

hlevom žuborí tudi studenček, ki ga vodijo cevi z bližnjega griča. Prav prijazno je tukaj, prav idilično, da ne pogrešaš ničesar, ako ljubiš mir in tihoto.

Tukaj se je rodil in vzgajal naš Matej, tu se je zaradi tega zbralo okolu pete ure popoldne obilno število gostov in domačinov, počastiti hišo, v kateri mu je tekla zibelka. Vsem je ugajala preprosta, toda lična in krepka domačija. Ko je občinstvo nehalo dohajati, nastopi na pripravljeni in lepo ozaljšani oder domač lomovski gospodar in sosed Cigaletov, pa pozdravi v govorniških besedah vse došle častilce pokojnikove. Preprosta beseda iz kmečkih ust je bila vsem jako všeč. Nato je urednik tega lista pokazal v poljudnem, neumetnem govoru, kaj je dala rojstvena hiša Cigaletu, kakšen pomen ima prav ta hiša za vse njegovo poznejše delovanje. Gotovo je, da se je pokojnik navzel tukaj ljubezni do materinščine, da se je je tukaj naučil najtemeljiteje, in da je prav doma spoznal, kako potrebno je delati za materinščino v šolah in uradih. Saj je tukaj videl, kako je huda nadloga za kmeta in kako je krivično in nespartmetno, če uradniki dajejo neveščemu kmetu nemške odloke in ukaze. Slovenski kmet je videl v teh dopisih samo to, da njegov jezik nima nikake veljave, da je zaničevan, da sme k večjemu služiti — za hlapca. To je umeval naš Matej kmalu, in to mu je vzbudilo željo in trdni sklep: delati za materinski svoj jezik, da postane enakopraven in enakoveljaven z drugimi avstrijskimi jeziki. V ta namen pa je bilo treba slovenski jezik sam na sebi povzdigniti, očistiti, osloboditi ga ptujega duha, in obogatiti ga, da bo spreten za vsako rabo. V domačem kraju je spoznaval duha našega jezika, saj se je med našimi hribovci ohranilo mnogo pristno slovenskega, kar se je drugod že poizgubilo.¹⁾ In v Wolf-Cigaletovem nemško-slovenskem besednjaku nahajamo mnogo besed, oblik in izrazov, katere je povzel naravnost iz domače govorice. Tako je torej prav ta govorica postala nekako važna za naš slovenski jezik.

¹⁾ Prijatelj moj in ob jednom vrl prijatelj slovenskega jezikoslovja se je čudil, ko sem mu pripovedoval, da sem čul od svoje matere oblike kakor: *ž rokój, mojemu sinój* (t. j. stsl. sinovi).

Proti koncu govora se je odgrnila vzdana ploča, ki ima napis:

*V tej hiši se je rodil dne 2. kimovca l. 1819.
Matej Cigale, slovenski pisatelj, umrl dne
20. mal. travna l. 1889. na Dunaju.*

Domači pevski zbor je tu ob rojstveni hiši peval razne pesmi, gostje so se pa v prijaznem govoru krepčali z dobro kapljico in hvalili lepo slavnost, kakor bi jim ne šlo v glavo, da more biti tako ljubo in prijetno v tem samotnem kraju. Domačini, dobri Lomóvci, bodo pomnili ta dan, zakaj toliko ptujcev še ni prišlo menda nikdar v njihove dole.

Treba je bilo raziti se. Kdor se je udeležil slavnosti, ohranil si je pač rojstveni kraj Cigaletov v prijaznem spominu, slavnemu učenjaku pa je izkazal čast, katere je bil pokojnik v resnici vreden.

Marljivi odbor za Cigaletov spomenik je pokazal, da se dá tudi s skromnimi močmi storiti marsikaj lepega, če delujemo vstrajno. In kjer se protivijo težave ter grabi delavca nevolja, tam pomaga zdravilo potrpežljivosti, da zaceli vse rane.

Gredoč mimo skromnega spomenika si bo ptujec v spomin vtisnil kraj, kjer je bil rojen najprevidnejši, najbolj praktični slovenski jezikoslovec; njegov rojak si bo štel v čast, da je Cigaletov domačin, in mladina si bo pred oči stavila vzgled poštenega, vernega značaja, vnetega domoljuba in pridnega delavca.

Naš list se hvaležno pridružuje Cigaletovim častilcem, podaje dragim prijateljem natančno sliko pokojnikovo, posneto po fotografiji, in kliče:

Slava Cigaletovemu spominu!

Slovo od Bele Krajíne.

Pozdravljena Krajína brežna,
Rojakov mojih belih dóm!
Pozdravljena mi, srca nežna,
Spojena tesno z marsikom!

Pozdravljene mi, loze tihe,
Kamór ne seza solnca svít,
Kjer slavec v noč pošilja vzdíhe
Na vejah bukev in rakit!

Pozdravljene, gorice mile,
Ki vas pokriva trtja gozd!
Kakó so pesmi se glasile,
Ko tu je zórel bujni grozd!

Pozdravljena, kraljica Kolpa,
In Vlahinja in sívi Klek,
Ki na Krajíno líki stolpa
Oziraš se že mnogi vek.

Prijazna mesta, ne velika,
A kralji belega svetá:
Črnomelj, Semič in Metlika,
Pozdravljena mi od srcá!

Ne zabim tudi vas, junaki,
Gradovi, priče davnih let,
Podbrežje, Krupa in Mrzlaki,
Podturen, Gradca lepi svet.

Kakó sem vzljubil vas, o znanci
Z goríc in kamenitih tal,
Kar temni vas mejé Gorjanci
In tihe Kolpe modri val.

Popevke mile v tožnem duhu,
Čutečih vaših prsij jek,
Še danes mi zvené v posluhu,
Zvene le bodo mi na vek.

Očaran sem poslušal dede,
Možé razborne sivih las;
Globoko vtisnil njih besede
V srcé — modrosti zdrave glas.

Iz knjig učenih proučaval
Svoj rodni jezik sem nekoč;
Čim dlje, tem jasneje spoznaval
Bogastvo, njega kleno moč.

Prišel sem k vam. Vsprejet prijazno
Tako sem v dušo vas objel,
In gledal in poslušal pazno,
Kar narod vaš je delal, děl.

Učil sem večne vas resnice,
Kar božji nam ukaz velí,
Toda slovenske govoríce —
Té mene ste učili vi.